



### 1.1 ความเป็นมาของปัญหา

พระอินทร์เป็นเทพที่ชาวไทยรู้จักกันดีมาแต่สมัยโบราณว่ามีบทบาทสำคัญในวรรณคดีไทยและตำนานต่าง ๆ ซึ่งกล่าวว่า พระอินทร์เป็นเทพที่คอยให้ความช่วยเหลือคุ้มครองคนที่ตกทุกข์ได้ยาก แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีเรื่องราวปรากฏว่า พระอินทร์เคยประพฤตินิโคตรฐานเป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น และคอยเบียดเบียนนักพรตมิให้ได้บรรลุผลสูงสุดในการบำเพ็ญตบะก็มี ลักษณะนิสัยของพระอินทร์ที่ปรากฏจึงมีความแตกต่างกันอยู่ แต่พระอินทร์มิใช่เทพของชาวไทยโดยตรง เราได้รับความเชื่อเรื่องพระอินทร์จากอินเดียโดยทางศาสนาและวรรณคดีเป็นเวลายาวนานก่อนที่จะตั้งอาณาจักรสุโขทัยเสียอีก<sup>1</sup> ความเชื่อเรื่องพระอินทร์ได้มาจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ซึ่งมีลักษณะแตกต่าง

---

<sup>1</sup> หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องนี้อย่างชัดเจน กล่าวคือ มีโบราณวัตถุซึ่งเป็นศิลปสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12 - 16) ได้แก่ ใบเสมาศิลาจำหลักจากเมืองฟ้าแดดสูงยาง มีภาพพระอินทร์ทรงวัชระในพระหัตถ์ขวา ประทับบนเศียรช้างเอราวัณ ซึ่งสลักเป็นรูปช้าง 3 เศียร พระอินทร์ประทับเศียรกลาง ส่วนเศียรทั้ง 2 ข้างมีชายาประทับข้างละองค์ นอกจากนี้ยังมีใบเสมาจำหลักเรื่องราวในชากดต่าง ๆ ที่แสดงบทบาทของพระอินทร์ด้วย เช่น รูปพระเวสสันดรกำลังหลั่งน้ำประทานพระมัทรีแก่พระอินทร์ในร่างแปลงเป็นพราหมณ์ผู้มาขอ และยังมีภาพสลักที่ปราสาทเขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นศิลปสมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 17 - 18) มีรูปพระอินทร์ เทพผู้รักษาทิศตะวันออก ทรงช้างเอราวัณเป็นพาหนะและทรงถือวัชระคู่อื่นเป็นอาวุธของพระองค์ ดู กรมศิลปากร, ศิลปและโบราณคดีในประเทศไทย (ประจวบคีรีขันธ์: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2517), รูปที่ 6, 16, 11.

กัน ฉะนั้นเรื่องพระอินทร์ของไทยเราจึงอุปะปนกันจนยากที่จะแยกออกได้ว่าตอนใด  
 เอมมาจากศาสนาพุทธ และตอนใดเอามาจากศาสนาพราหมณ์ ด้วยปรากฏเหตุดัง  
 กล่าวนี้ ผู้เขียนจึงมีความประสงค์จะศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระอินทร์จาก  
 แหล่งที่มาดั้งเดิมโดยตรง คือจากวรรณคดีสันสกฤตของศาสนาพราหมณ์ และจากวรรณ-  
 คีตบาฬีของศาสนาพุทธ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้ความรู้แจ้งชัดเกี่ยวกับประวัติและเรื่องราว  
 ความเป็นมาของพระอินทร์ในวรรณคดีทั้งสองภาษา โดยสมบูรณ์ และวิจัยให้เห็นว่า  
 เรื่องของพระอินทร์ดังกล่าวนั้นมีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยอย่างไรบ้าง

## 1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้แสดงวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อจะศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระอินทร์เป็นจอมเทพยดอันกรบของศาสนาพราหมณ์ตามที่มีปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต และเป็นเทพผู้มีอุปการคุณในศาสนาพุทธตามที่ปรากฏในวรรณคดีบาฬี เป็นการรวบรวมเรื่องราวของพระอินทร์ทุกแง่มุมตามความเชื่อถือของชาวอินเดียอันเป็นต้นเค้าของพระอินทร์ในวรรณคดีไทยประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือ เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตและบาฬี และแสดงให้เห็นว่าเรื่องราวตอนไหนในวรรณคดีทั้ง 2 ภาษานั้นเข้ามาปรากฏในวรรณคดีไทยบ้าง

ขอบเขตของการวิจัยคือ การวิจัยจากวรรณคดีสันสกฤต เริ่มจากสมัยพระเวทลงมาจนถึงสมัยมหากาพย์และปุราณะ ส่วนการวิจัยจากวรรณคดีบาฬีถือเอาคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก แล้วอาศัยคัมภีร์รองลงไปเป็นเครื่องประกอบ คือ ชาตกัฎฐกถา ธรรมบทกัฎฐกถา และหนังสืออื่น ๆ ที่แต่งเลียนแบบอรรถกถา มีปัญหาสาตกของเชียงใหม่ เป็นต้น สำหรับวรรณคดีไทยนั้นเน้นเฉพาะบางเล่มที่เกี่ยวข้องกับพระอินทร์ คือ ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง สมบัติอมรินทร์คำกลอน และอื่น ๆ

### 1.3 ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยนี้

ผู้ศึกษาจะได้รับความรู้ ความเข้าใจอย่างกว้างขวางในเรื่องประวัติและความ เป็นมาของพระอินทร์ ทั้งในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี และจะได้ทราบความ คลี่คลายเป็นขั้นเป็นตอนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพระอินทร์ของชาวอินเดียบราหฺมณและ ในสมัยต่อ ๆ มา ตลอดจนได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีสันสกฤต - บาลี และไทย ในเรื่องนี้ อันจะเป็นหลักฐานหรือแนวทางในการศึกษาวรรณคดีไทยให้ได้ผล คดียิ่งขึ้น

### 1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญและเอกสาร ประ- กอบที่เป็นภาษาสันสกฤต บาลี อังกฤษ และไทย เพื่อใช้เขียนวิทยานิพนธ์นี้ เอกสาร สำคัญทางวรรณคดีสันสกฤต มีคัมภีร์ฤคเวทและคัมภีร์พราหมณะ ตลอดจนมหาภารตะ รามายณะ และคัมภีร์ปุราณะ วรรณคดีบาลีมีคัมภีร์พระไตรปิฎก ชาตกัถฐกถา และ รัมมบทัถฐกถา รวมทั้งปัญญาสาตกถกถาย ทางวรรณคดีไทยมีไตรภูมิพระร่วง มหา- ชาตिकाหลวงและสมมติอมรินทร์คำกลอน เป็นต้น ส่วนเอกสารประกอบมีหลายเรื่อง จะได้พิจารณานำมาศึกษา เปรียบเทียบให้ได้สาระอันสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย